

voorbereid door: Leo van Driel en Joke Vermeulen

Inleiding

Op zoek naar baanbrekend inzicht kwamen we tijdens de voorbereiding de volgende tekst tegen, van Herman Finkers: “..uiteindelijk weten protestanten veel en veel meer van de Bijbel dan katholieken. Ze snáppen het wat minder, maar ze wéten er veel meer van. Het probleem is alleen: als je heel veel van iets weet, hou je geen verstand meer over om het ook nog eens te begrijpen. Dat is ‘t.’”

In het kader van de oecumene leek ons dit een mooie inleiding op de viering :)

Theo, Leo en ik hebben twee avonden zitten praten over praten over geloof versus wetenschap, werkelijkheid versus waarheid, kennen versus ervaren. Welke spanning voel je tussen die dingen? Of anders gezegd: wat is dat dan, waarheid?

Een baanbrekend inzicht hebben we tijdens de voorbereiding niet gehad. Bovendien, volgens mensen als de filosoof Heidegger ligt de waarheid toch buiten het bereik van ons denken. Per definitie niet met het verstand te peilen. Waarmee dan wel? Volgens Heidegger met de kunst. Dus misschien hadden we hier vanmorgen alleen maar een mooi schilderij moeten laten zien. Een mooi muziekstuk laten horen. Of een gedicht. En het dan daarbij moeten laten.

Maar wij zijn van die hopeloze, protestante, “tekstige” types. En dus klinken hier vanmorgen toch weer veel woorden. Verschillende inzichten die raken aan Wat is Waar. Verschillende teksten, want waarheid laat zich niet vangen in één perspectief. Daarom tot slot een kort verhaaltje:

Een Oosterse leermeester wandelde met zijn leerlingen door het bos. Bij een grote dauwdruppel liet de Oude Meester halt houden. Hij schaarde zijn leerlingen zo rondom de druppel dat de zon erop bleef schijnen en vroeg toen welke kleur de druppel had. "Rood", zei de eerste, "oranje", zei de tweede, "geel", zei de derde, "groen", de vierde, "blauw", de vijfde en de zesde zei: "violet". Ze stonden verbaasd over de verschillen en omdat ze er allen zeker van waren ontstond er bijna ruzie. Toen liet de Oude Meester hun enige keren van plaats wisselen, en heel langzaam drong het tot hen door dat zij, ondanks de verschillen van hun waarnemingen, toch allemaal de waarheid hadden gesproken. En de Meester sprak: "Laat uw medemensen in volle vrijheid hun eigen weg bewandelen, hun eigen plaats innemen en hun eigen deel van het licht waarnemen. U heeft alle waarheden nodig, want allen tezamen vormen zij het werkelijke spectrum van het licht als geheel, de volle waarheid."

Fragmenten 1

Op 27 februari vond er in Leiden een gesprek plaats tussen Gert Jan Segers en Arjen Lubach. Daar was veel belangstelling voor, getuige het feit dat de zaal in 3 uur was uitverkocht. ‘Geloven doe je maar thuis’ was het veelzeggende thema van de avond. De tegenstellingen waren, zoals te verwachten, groot: Lubach zegt tegen Segers dat hij rustig mag geloven wat hij wil, maar dat de rest van de samenleving er geen last van mag hebben en dat het verder natuurlijk zinloos is. “Ik hoef het niet van je af te pakken. Maar we zijn wel beter af met een wereld die is gebaseerd op wetenschap en logica. Zodra je het domein fantasie toelaat, is het hek van de dam. Dan kun je alles toelaten. Je hoeft niets meer aan te tonen.” Segers vindt Lubach veel te stellig en verdedigt diversiteit: “Wij zitten hier met veel verschillende mensen. Waarom moeten dingen die onbewezen zijn uit het publieke leven? Dat is onrechtvaardig. De gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen is nooit bewezen. Maar het is een opvatting, een waarde, die wij aannemen. Daarmee is het belangrijk zonder dat het bewezen is.” Beide heren zitten in hun eigen wereld en kunnen elkaar onmogelijk bereiken.

Zien wat is. Maar wat is zien en wat is wat? Hoe kunnen we de kloof slechten tussen de rationalisten aan de ene kant en de spiritisten aan de andere kant? Kunnen we komen tot baanbrekende inzichten als deze kloof blijft bestaan?

In Trouw van 18 maart stond een interview met Susan Haack, filosofe, met als titel "Gezond verstand in het kwadraat". Zij keert zich tegen de overschatting van de wetenschap. Zo zegt zij o.a. in dit interview: "Ik maak mij zorgen over ontwikkelingen in de wetenschap, zoals hersenonderzoek en evolutionaire psychologie in combinatie met een nieuwe agressieve vorm van atheïsme. De wetenschap lijkt alles te claimen, inclusief de morele waarden van de mens. Wij dreigen het geheel kwijt te raken. De wetenschap biedt weliswaar een fascinerende inkijk in de werking van het brein. Maar in werkelijk zien we maar een fragment. Omvang en complexiteit van het brein zijn belangrijk, maar zijn niet het hele verhaal. De ontwikkeling van taal en van sociale interactie zijn even cruciaal." Aldus Susan Haack.

Het verschijnsel in deze tijd is, aangewakkerd door de sociale media, dat iedereen in zijn eigen bubble gaat zitten. Er is maar weinig belangstelling meer voor andere gedachten en ideeën, als we er al in contact mee komen. Google en Facebook zorgen er wel voor dat je alleen te horen en zien krijgt waar jij interesse in toont. Van al het andere wordt je afgeschermd.

Ik moest denken aan de filosoof Ken Wilber, die lang geleden in de Ekklesia al eens eerder is besproken. Wilber pleit voor een integrale benadering van wat we kunnen doen om de armoede in de wereld uit te roeien en de opwarming van de aarde een halt toe te roepen. Als voorbeeld neemt hij hoe Al Gore het klimaatprobleem benadert. Al Gore zegt dat iedereen zijn gedrag moet veranderen. Maar hij zegt dat in een taal die misschien door 20 procent van de wereldbevolking wordt verstaan. Gore gaat ervan uit dat mensen zullen reageren vanuit rationeel eigenbelang gebaseerd op wetenschappelijke feiten, maar dat is de minst belangrijke beweegreden voor de meerderheid van de wereldbevolking.

Wilber stelt dat er herkenbare patronen zijn in de ontwikkeling van mensen en culturen en dat we met inzicht in die patronen tot een 'theorie van alles' kunnen komen: een integrale visie die de lichamelijke, emotionele, mentale en spirituele wereld samenvoegt en ons uitnodigt tot iets meer samenhang, iets minder gefragmenteerdheid in ons werk en ons bestaan. De wetenschap zou moeten loslaten dat een empirisch bewijs alleen geleverd kan worden op bases van zintuigelijke waarnemingen. Dit geldt ook al niet voor de wiskunde, waarbij de bewijslast op basis van de rede geleverd kan worden. Een stap verder volgens Wilber is dat spirituele ervaringen ook empirisch kunnen worden aangetoond en ook minstens zo geldig kunnen worden aangemerkt als empirische bewijsvoering bij natuurkundige verschijnselen.

Het privéleven, de emoties én persoonlijke overtuigingen van mensen werken door in hun werk. En dat kan goed uitpakken. Zo kan levensbeschouwing soms zelfs behulpzaam zijn bij het vinden of verklaren van fenomenen. Of zoals toponderzoeker en niet-gelovig hoogleraar Robbert Dijkgraaf stelt over succesvolle, gelovige wetenschappers als Newton en Einstein: "Het is maar zeer de vraag of ze tot diepere inzichten waren gekomen als ze die religieuze gevoelens niet hadden gehad".

Baanbrekende inzichten.

Fragment 2, Uit: Na de pauze, van Herman Finkers

"Ik zat, moet u weten, in Almelo op een rooms-katholieke jongensschool. En op die rooms-katholieke jongensschool werden we dood-gegooid met dogma's. Het dogma van $1+1=2$. Het dogma van: 'iets is in weten niets anders dan...'. "Een boom is in wezen niets anders dan een zuurstoffabriek." Die zuurstoffabriek benauwde mij en verstikte alle poëzie. Tot op een dag de kapelaan binnen kwam. De kapelaan vertelde ons: "Er is maar één god en Hij bestaat uit drie personen." Ik dacht: goddank, eindelijk iemand met wie je fatsoenlijk kunt praten. Want tot dan toe had ik op school maar één interessant verhaal gehoord. Dat was het verhaal van de drie musketiers, want die waren met zijn vieren. Dat was een verhaal met Ruimte. Maar de kapelaan barstte van de verhalen met Ruimte. Zo zei hij: "God is het begin van alles. Voor God was er niets... en Maria was zijn moeder." Het was of mijn dichtgeknepen keel weer open ging en ik mocht ademen."

Fragment 3, Wandelen over het water, samengevat uit: Koning op een Ezel, Nico ter Linden

“Ik heb zo vreemd gedroomd vannacht,” zei Matteüs. “Wat droomde je dan,” vroeg Lucas. “Ik droomde dat we op een nacht in een bootje zaten, samen met de twaalf leerlingen van Jezus. Ineens begon het vreselijk te stormen, het schip kraakte en we waren doodsbang. Maar net toen we dachten dat het schip zou breken zagen we een witte gestalte op ons afkomen. Hij liep over het water.” “Dat is inderdaad een rare droom,” zei Lucas, “hoe kwam je eraan?” “Ik denk,” zei Matteüs, “omdat wij het de laatste tijd zoveel over Mozes hebben gehad. Weet je nog dat oude paasverhaal dat Mozes met Gods hulp een weg baande door de zee? En als ik vroeger met mijn vader uit vissen ging, zong hij altijd een liedje over God die over de wateren wandelt.”

“En toen, wat gebeurde er toen in je droom?” “Toen de witte gestalte dichterbij kwam, zagen we dat het Jezus was. Houd moed, zei hij, niet bang zijn.” “Ik vind het een mooi verhaal,” zei Lucas, “je moet het opschrijven en zondag voorlezen. Echt, je moet het opschrijven, dan kunnen de mensen het over duizend jaar nóg lezen.” “Maar zullen ze dan niet denken dat Jezus echt over het water liep?” “Welnee, en als ze dat wel denken is het nog niet zo erg. Het gaat er maar om dat ze net als wij geloven dat God sterker is dan de dood.”

Fragment 4 Hoe ontstaan nieuwe inzichten? Hoe breken die door?

Toen heeft hij licht onder zijn schors gevoeld, zegt een lied van Huub Oosterhuis. Licht onder de schors van de boom van de inzichten die met me gegroeid en vergroeid zijn; inzichten die ik van mijn ouders en leraren heb meegekregen. Een persoonlijk voorbeeld.

Ik hield me bezig met de openbaring aan Mozes, beschreven in Exodus 34. Mozes staat op de berg en de Ene, de Levende, openbaart zijn Naam. In de NBV-vertaling: De Heer! De Heer! Een God die liefdevol is en genadig, geduldig, trouw en waarachtig, die duizenden geslachten zijn liefde bewijst, die schuld, misdaad en zonde vergeeft, maar niet alles ongestraft laat en voor de schuld van de ouders de kinderen en kleinkinderen laat boeten, en ook het derde geslacht en het vierde.

Kort gezegd: De Ene, de Levende, is liefdevol en rechtvaardig. Die rechtvaardigheid betekent dat het onrecht niet onbestraft blijft en de misdaad van de vader komt neer op het hoofd van zijn kinderen en kleinkinderen tot en met het derde en vierde geslacht. Zo had ik die uitspraak altijd gehoord. Ik vond dat onrechtvaardig, maar ja, als God zo is, kan ik daar niet veel aan doen. Ik leefde dus met een onaangenaam inzicht, maar had dat ergens weggestopt en had er niet veel last van.

Tot ik ergens las dat het woord 'geslacht' een invoegsel van de vertalers is. En toen ik me verdiepte in die tekst, en hem las in de vertaling van de Naardense Bijbel, die dicht bij de grondtekst blijft, las ik:

ENE, Levende,
Godheid ontfermend en genadig!-
lankmoedig en overvloedig in vriendschap en trouw!-
die vriendschap bewaart voor duizenden,
die onrecht verdraagt, overtreding en zonde;
maar ongestraft: niets laat hij ongestraft,
bezoekend het onrecht van vaders
aan zonen en zoons-zonen,
aan derden en vierden!

En toen viel bij mij licht op de tekst. Het invoegsel moet niet zijn nageslacht, maar moet zijn: incarnatie. De misdaad die iemand begaat, blijft niet ongestraft. Die komt op de misdadiger neer en op zijn opvolgende levens op aarde tot in de derde en vierde incarnatie. Dat inzicht voelt als een rechtvaardig. De misdaad blijft niet ongestraft, want al lijkt er in dit leven geen straf op een misdaad te volgen, in de volgende incarnatie en incarnaties van de misdadiger zijn deze gevolgen er wel.

Voor mij is dit een inzicht dat mijn kijk op deze tekst en de hele bijbel verandert. Voor mij is het een inzicht waar ik blij van word, enthousiast, begeistert. Ik voel me verlicht, opgetild uit de zwaarte van de onverteerbare uitleg.

Nu voel ik wel aan dat mijn inzicht niet dadelijk door iedereen aanvaard wordt. Dat is nu eenmaal zo bij het doorbreken van nieuwe inzichten. Maar voor nieuwe inzichten geldt dat ondanks tegenstand en verwerping, het nieuwe inzicht onherroepelijk mijn wereldbeeld heeft veranderd.

Slottekst: Daarboven in de hemel, uit: Na de pauze, Herman Finkers

Ik ben een man van wetenschap, van feiten en zo meer.
Als iets niet is bewezen geloof ik het niet zozeer.
Als men glashard aan kan tonen dat ik me vergis,
pas dan zal ik geloven dat er geen hemel is.

Ik zat in een tv-program, een soort van kruisverhoor.
Men vroeg me daar: 'Zeg Herman, een ding heb ik niet goed door:
jij hebt toch HBS gehad? Dat is geen kattenpis.
Hoe kun je dan geloven dat er een hemel is.'

Ik zat in een tv-program en 't ging nog verder mis.
Er werd me haarfijn uitgelegd hoe ik me vergis:
"De hemel is iets achterhaalds, er wacht ons boven niets.
De hemel, wees nou eerlijk, is een verzonnen iets."

De veertigste van Mozart en de liedjes van Jacques Brel,
zijn ook ooit verzonnen, zei ik, en toch bestaan ze wel.
Iets kan zijn verzonnen en daardoor juist bestaan.
Dat iets soms niet verzonnen is, neemt men soms zomaar aan.'

Dit lied is ook verzonnen en hoor hoe het bestaat.
Ik zing het graag omdat daarmee de hemel opengaat.

Dus daarboven in de hemel zien wij elkander weer,
daar drinken wij een glaasje met onze lieve Heer.
Ook hij die nooit geloofde heft daar met ons het glas
en kan dan niet geloven dat hij ooit op aarde was.

Daarboven in de hemel zien wij elkander weer,
daar maakt dan bisschop Eyk ruzie met de Heer.
"Zoals 't er hier aan toegaat," zegt hij, "strookt niet met de leer."
Dat klopt, zegt God en daarom heerst er hier zo'n fijne sfeer.

Dus daarboven in de hemel zien wij elkander weer,
daar drinken wij een glaasje met onze lieve Heer.
Ook hij die nooit geloofde heft daar met ons het glas
en kan dan niet geloven dat hij ooit op aarde was.

Daarboven in die hemel...